

СТАНОВИЩЕ

ЗА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление: 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Книгознание, библиотекознание и библиография - Политики в библиотечно-информационния сектор)

Тема на дисертационния труд: СОЦИАЛИЗАЦИЯТА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО КАТО ФАКТОР ЗА РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ ГРАДОВЕ

Автор на дисертационния труд: ДИМИТЪР СТАНИСЛАВОВ КОПАРОВ

Научен ръководител: доц. д-р Анета Дончева Дончева

Автор на становището: проф.дн Цветанка Христова Панчева

ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА АВТОРА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Настоящият дисертационен труд е с автор Димитър Станиславов Копаров – докторант към Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ в СУ в задочна форма на обучение, зачислен със заповед № РД 20-310 /31.01.2020 г. и № РД 20-279/31.01.2020 г. и отчислен с право на защита със заповед № РД 20-610/18.03.2024 г. На научното жури кандидатът за присъждане на образователната и научна степен доктор е представил акуратно всички изискуеми документи, съгласно ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Кл. Охридски“.

Димитър Копаров има бакалавърска степен по специалност „Педагогика“ от СУ „Св. Кл. Охридски и магистърска степен „Бизнес анализ и ERP решения“ от Висше училище по застраховане и финанси. Професионалният му път включва различни позиции: технически изпълнител в Дигитален отдел на Националната библиотека, занимаващ се с дигитализация на ценни документи на писменото културно наследство; ръководител отдел в частни компании; Член на Управителния съвет на сдружение с нестопанска цел "СЕЕВИ - Сдружение за енергийна ефективност и възобновяеми източници"; Председател на сдружение с нестопанска цел „Д.У.Л.О – Достойнство, уважение, лоялност, опит“, където работи в сферата на опазване на нематериалното и материално културно наследство; Камарата на строителите в България, в която заема различни длъжности и понастоящем е директор на дирекция "Организационна политика, международна дейност и управление на проекти". Интересите му в областта на опазване

и популяризиране на културното наследство в съчетание с работните му ангажименти в Камарата на строителите са в основата и на избора на темата на настоящия дисертационен труд.

ОБЩО ОПИСАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд се състои от предговор, четири глави, заключение, библиография и 10 приложения и е с общ обем от 303 страници. В основния текст са включени 21 таблици и 6 фигури. Библиографията съдържа 263 заглавия, от които 183 на български език и 80 на чужди езици.

Актуалност на темата

Независимо от факта, че темата за културното наследство, неговото опазване, широко използване и популяризиране е многократно застъпвана в научните изследвания и че са популярни също и разработки, в които то е разглеждано като мярка за идентичност, местна и национална памет, настоящата дисертация е много актуална.

Това е така, защото настоящият труд разработва темата за наследството за пръв път през призмата на:

- Европейските документи, в които темата за културното наследство еволюира от неговото осветляване **като обект**, за който, поради огромното му значение, трябва да се влагат средства, ресурси и усилия за неговото опазване и съхранение за бъдещето и по-широкото му използване в настоящето, до **ресурс и актив**, чрез който се приобщава населението на градовете, създават се общности, развиват се индустрии, например туризма, прилагат се дигитални технологии, за подобряване на достъпа до него, създават се нови работни места. Анализирането на голям брой документи и инициативи на европейските институции в тяхната комплексност, заостряйки вниманието предимно върху социализацията на наследството в живота на градовете, в политиката им свързана със Зеления пакт, рисковете за културното наследство от изменението на климата, Стратегията за дигитализация, Новия Европейски Баухаус са определено нова неразработвана ниша, която дава актуален европейски акцент на труда; Или казано по друг начин за първи път в настоящия труд се пресичат модерните насоки за развитие на културното наследство със съвременната представа за урбанизацията на градовете. Дисертацията на Копаров е новаторска не само с очертаване на

европейските параметри на темата, но и с анализирането на редица проблеми в българската практика на социализация на културното наследство в градска среда.

Структура на труда

Много добро впечатление прави структурирането на труда. Той е съставен от предговор, четири глави, заключение, библиография и приложения.

В **предговора** ясно и в логическа последователност са изяснени актуалността на темата, обекта, предмета, целите и задачите на труда, използваните методи, предположените хипотези и очакваните резултати. **Основният научен проблем** на изследването е добре очертан около търсенето на нови подходи и стратегии, които могат да усилят ролята на културното наследство като стратегически ресурс за постигане на устойчиво развитие, социална кохезия и икономическа иновация в градските и регионални контексти. Изясняването му кореспондира с **водещата изследователска теза**, че културното наследство може да бъде регенерирано и оптимизирано в контекста на градското развитие и регионалната политика така, че то да се превърне от пазител на миналото в активен участник в създаване на устойчиво бъдеще, в двигател за местно развитие в динамично променящата се в дигитално, социално и климатично отношение градска среда.

За целта са формулирани **4 хипотези на изследването**, които гравитират около: възможността културното наследство да се превърне в източник за насърчаване на икономическата дейност и сплотеността на общностите в градовете; да се припознава то в политиките на Европа и България като източник за устойчиво развитие на градовете; да се признава неговия потенциал за подкрепа на справедливия преход към бъдещето с ниски въглеродни емисии и европейския Зелен пакт; да се установи до каква степен институциите на паметта могат да имат ключова роля за създаване на ресурси, съответстващи на нуждите на техните общности. Заложените хипотези кореспондират с целта и формулираните **5 задачи** на изследването и се свеждат до установяването дали културното наследство има роля в стремежите за постигане на нов вид градско развитие и дали библиотеките имат роля в това ново виждане за града като институции на паметта, в които се осъществяват материални и нематериални, социални и творчески взаимодействия.

Добре са очертани в предговора и ограниченията на настоящия дисертационен труд по отношение на широтата на темата. Мотивирана е и необходимост от прилагане

на интегриран подход в изследването, от системен и сравнителен анализ, правилно са избрани и останалите изследователски методи.

Приемам за напълно адекватни заложените параметри на труда спрямо избраната и разгърната в 4-те глави структура.

В първа глава „Социализация на културното наследство – нови измерения и проблеми“ са разгледани последователно основните понятия, очертани са подробно европейските политики чрез анализ на съответните документи, подложена е на изследване българската нормативна база и практическото ѝ въплъщение в националните стратегии и програми. Проследена е еволюцията в разбиранята за културното наследство и неговата социализация в международните и европейски документи – като обект на съхранение, опазване и идентифициране; като ресурс за развитието на регионите; като градивен елемент в Сърцето на Стратегията за растеж. Зелен пакт. По същия начин са представени основните етапи и еволюция на разбирането за културното наследство и неговата социализация в България в различни аспекти - научни изследвания и публикации, нормативни документи, национални стратегии, насоки и програми. Темата за социализацията на културното наследство не е нова, но в настоящия труд тя е разгледана многопосочно чрез преглед на научни публикации в аспектите „държава и държавна политика“; „региони, градове“; „музеи, археология, библиотеки, архиви, частни колекции“; „информационни и комуникационни технологии“; „международни документи“; „национална сигурност“; „образование“; „медии“, което е принос на труда.

Възприетият подход в първа (а между впрочем и във втора) глава има две предимства:

1. Позволява на докторанта да демонстрира много доброто познаване на европейските документи и способността му да ги представи в тяхната хронологична и тематична свързаност, което по тази тематика се прави за първи път в научна разработка;
2. Дава възможност да се направи анализ до каква степен европейската перспектива на темата е хармонизирана чрез нормативната база и съответните политики в България.

Втора глава „Новото бъдеще на градовете и регионите“ има идентична структура. Най-напред са разгледани политиките на ЕС за развитието на градовете, очертани са основните документи, стратегии и декларации, обърнато е внимание на интегрирания подход в градското развитие, на новите политики по отношение на устойчивото развитие на градовете, изведени чрез Зеления пакт, дигиталната трансформация и инициативата за Нов Европейски Баухаус. Последователно в тази глава е отделено място и на проблемите

на градовете в България, очертани са редица дисбаланси в развитието на големите, средните и малките градове, обърнато е внимание на изоставането им от европейските тенденции за градско развитие. Анализирани са съществуващите български нормативни и стратегически документи и концепции, очертаващи модели на урбанистично развитие, които предопределят инвестициите в регионалното развитие и възможностите за социализация на културното наследство. Обърнато е внимание, че библиотеките, архивите и музеите не се припознават като средища на културно наследство, които да са залегнали в Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013–2025 г., не се планира подкрепа и не се предвижда включването му като ресурс за развитие. Втора глава е важна и с оглед на очертаване параметрите на собственото емпирично изследване на докторанта. На базата на направен в нея анализ на състоянието на българските градове са формулирани 5 критерия за избор на градовете, комбинацията от които определя извадката им за изследването. На подбраните градове са направени кратки визитни картички, с акцент върху наличието на разнообразно културно наследство в тях.

Третата глава „Политики за градско развитие и степен на социализация на културното наследство в българските градове“ представлява също принос за труда. Той е постигнат чрез анализа и обобщението на данните от дълбочинните интервюта с висши представители на местната власт в избраните за изследване градове, както и чрез проучването на сайтовете на библиотеките по определени параметри с цел изследването им като институции на паметта и притежатели на културно наследство и особено неговата социализация в градовете в контекста на европейските очаквания. За целите на анализа проведените 9 интервюта с представители на администрацията на местната власт в градовете София, Бургас, Велико Търново, Ст. Загора, Търговище, Видин, Гоце Делчев, Крумовград, Мадан те са оформени в специални образци, позволяващи сравнимост на информацията, а от там и по-голяма достоверност при интерпретирането на данните. Обобщените данни дават материал за разсъждения върху проблемите на културното наследство и неговата социализация в посока изясняване на ролята на местната власт в развитието и управлението на културното наследство; нагласата им да го възприемат като ресурс за развитие и като актив на градовете; отношението на местната общност към културното наследство и оценяването му от нея като важен компонент в постигане на идентичност на един град; пътища за финансиране на културното наследство, включително чрез осъществени проекти; ролята на партньорството в процесите по опазване и социализация на наследството и др. под.

Положително впечатление тук прави не само анализа на резултатите, а и коректното описание и документиране на самото емпирично изследване и добре обмисления въпросник.

Проучването на сайтовете на обществените библиотеки, работещи на териториален принцип – регионални, общински/градски и читалищни библиотеки дава допълнителен материал за анализи върху работата на библиотеките с културно наследство. Обект на анализа са видовете културно наследство в библиотеките, тяхното информационно и дигитално представяне чрез електронни каталози, бази данни и дигитални библиотеки, предлаганите на негова основа услуги, включително електронни. Откроена е и работата с различни категории потребители за популяризиране на културното наследство. В допълнение към извлечената информация от собствените си проучвания в труда са привлечени и публични данни от проведени национални проучвания, отнасящи се до културното наследство в библиотеките, които уплътняват картината, постигната чрез емпиричните изследвания.

В четвърта глава „Бъдещето на културното наследство като ресурс за развитие на съвременните градове с неговия потенциал за зелена и дигитална трансформация“ са разгледани перспективите за развитието на социализацията на наследството в българските градове като са очертани чуждестранни и български добри практики и са открити бъдещи насоки на теоретично (*Усъвършенстване на определението за културно наследство*), нормативно (*Национални рамки, политики, стратегии и програми по отношение на културното наследство*), научно-изследователско и европейско (*адаптиране към промените на климата*) равнище. Подобни перспективи са отбелязани и за обществените библиотеки в посока – стратегии и политики, услуги, свързани с културното наследство, бъдеще на дигиталните библиотеки, библиотеките и социализацията на гражданите по време на криза, сътрудничество с други институции в областта на културното наследство, библиотечни сгради, зелени библиотеки, персонал и др.

След всяка от главите има **изведени обобщения и изводи**, които пряко произтичат от текста им. Това придава по-добра свързаност между главите и по-плавно преминаване на текста от една към друга.

В заключението личи ясно и отчетливо постигнатото в труда. Анализът и обобщението на данните потвърждават изпълнението на поставената цел и задачи на труда и доказват

предвидените хипотези. Водещата изследователска теза, че културното наследство може да бъде регенерирано и оптимизирано в контекста на градското развитие и регионалната политика е доказана.

Отлично впечатление прави цитирането и **библиографията** в края на текста – като съдържание и оформление. Тя също подсказва отлично познаване на материалите по темата, позволяващи по-широк поглед по нея.

Приложенията съдържат транскрибираните 9 интервюта с представители на местната власт и представляват не само ценен извор на материал за самата дисертация, но могат да послужат и за бъдещи изследвания по широката тема за културното наследство и използването му в местен контекст.

Оценка на автореферата

Авторефератът коректно пресъздава в синтезиран вид съдържанието на дисертационния труд.

Публикации по темата

Докторантът представя 4 самостоятелни публикации. Всички те са по темата на дисертационния труд.

Приноси на дисертационния труд

Намирам за добра формулировката на очертаните 5 приноса на изследването. Като най-значим принос на труда откроявам, че е „доказана значимостта на културното наследство не само за националната памет и идентичност, но и като ресурс за социално-икономическо устойчиво развитие на градовете“. И това е така, защото това доказателство произтича от обобщенията, анализите и изводите във всички глави на труда, както и от доказателствения материал от емпиричните изследвания.

Бележки, пепоръки и въпроси

На този етап на обсъждане на труда нямам съществени бележки. Всичките ми бележки от обсъждането на Катедрен съвет са взети под внимание. Предвид обществената значимост на темата предлагам настоящият труд след окончателна редакция да бъде публикуван.

Въпросът ми към докторанта е „Бихте ли се мотивирали коя/и от дейностите на българските обществени библиотеки, свързани с културното наследство на този етап най-много се доближава до европейските изисквания за неговата социализация и използването му като ресурс за устойчиво градско развитие?“.

Заключение

Дисертационният труд на Димитър Копаров отговаря на изискванията за придобиване на образователна и научна степен „доктор“. Тематиката е актуална, а изследователското поле – перспективно. Докторантът демонстрира много добро познаване на темата, умение да обобщава и анализира изложените факти, да прави обосновани изводи. Авторството му не буди съмнение. Трудът безспорно има приносен характер.

Всичко изложено до тук ми дава основание убедено да гласувам с „ДА“ за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Книгознание, библиотекознание и библиография) на Димитър Станиславов Копаров.

Проф. дн Цветанка Панчева
/Член на научното жури/

13.05.2024 г.